

Видак Вуковић
Народни музеј Зрењанин

ИСТОРИЈАТ ЗБИРКЕ ВАТРЕНОГ ОРУЖЈА У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ ЗРЕЊАНИН

Апстракт: Доношењем одлуке о оснивању музеја 25. маја 1906. године почео је систематичан рад на формирању збирки унутар одељења. Збирка оружја формирана је међу њим, али је била малобројна. Међу највредније примерке у збирци оружја сада колекција барона Николића од Рудне, унука српског кнеза Милоша Обреновића, приклоњена почетком XX века. Збирка ватреног оружја у Народном Музеју Зрењанин броји 117 предмета: 60 пушака и 57 пиштоља и револвера.

Кључне речи: Ватрено оружје, Торонталска жупанија, музеј, Одбор.

Збирка ватреног оружја у Народном музеју Зрењанин једна је од старијих збирки. Наиме, одлуком Муниципјалног одбора Торонталске жупаније од 25. маја 1906. године створени су и формални услови за оснивање музеја, а самим тим и музејских збирки.¹

Иницијатива за оснивање музеја потекла је неколико година раније од градске интелигенције и представника Торонталске жупаније. Почетком 1902. године у састав Културног удружења Торонталске жупаније улази и новоформирани Одбор за оснивање музеја и библиотеке. Као резултат активности и ангажованости Одбора јесте једногласна одлука Скупштине Културног удружења Торонталске жупаније од 3. фебруара 1903. године да се у Великом Бечкереку оснује жупанијски музеј. У ту сврху формирана је комисија за реализацију ове идеје, на чијем челу је био велики жупан Торонталске жупаније Лајош Делиманић. О припремама и активностима везаним за оснивање музеја и библиотеке извештавају ондашње великобечкеречке новине *Torontól* и *Wochenblatt*.² Постављањем Антала Штрајтмана, бечкеречког сликара, на место секретара Одбора за организовање музеја и библиотеке активности су конкретизоване. Наиме, апелује се на грађанство да се учлањује у културно удружење, те да преко органа власти доставља све старине са подручја Торонталске жупаније. Оваква организованост од стране жупанијских власти дала је добре резултате. Велики број грађана Бечкереча и околних места поклањао је за Торонталски музеј ра-

зне предмете, међу којима и оружје, створивши тиме реалне услове за његов бржи развој и напредак.

Поред финансијских потешкоћа које су пратиле оснивање музеја, проблем је био и његов смештај. Тим поводом у Велики Бечкерек су долазиле истакнуте личности из ондашњег јавног живота Мађарске: архитекта Дезидер Хилке и професор Бела Пошта из Коложвара, као и директор библиотеке Националног музеја у Будимпешти Ласло Фехерпатики. Било је више идеја за решавање простора музеја, да би на крају добио привремене просторије у згради Жупаније, 1911. године. Тада је први пут и отворен за јавност под именом Музеј Торонталске жупаније.

У почетку, најбројније збирке биле су, свакако, археолошка, природњачка и нумизматичка. Формирање збирке оружја текло је спорије, углавном путем поклона. Пре свега, у односу на остале музејске предмете, оружја је било у мањем броју, а и власници су га се теже одрицали из различитих разлога. У једном допису од 4. новембра 1914. године начелник из Перјамоша (сада у Румунији) поручује жупанијском звању у Великом Бечкереку да је организовао акцију на прикупљању ватреног оружја и да су Торонталском музеју послате свега три пушке које имају карактер старина.³

Посебно се ангажовао на прикупљању предмета за музеј ондашњи велики архивар Торонталске жупаније у Великом Бечкереку Богољуб Алексић.⁴ Путовао је по околним местима и својим ауторитетом утицао на грађанство да поклања предмете за музеј.

Из музејске документације сазнајемо да је и лично поклонио неке предмете.

Из инвентара музејских ствари предатих по наредби поджупана Торонталске жупаније Богољубу Алексићу,⁵ тада и професору Српске велике гимназије у Великом Бечкереку, 20. и 21. октобра 1919. године, сазнајемо да је збирка ватреног оружја имала 52 предмета и 4 комплетне двобојске гарнитуре. Из поменутог инвентара види се, такође, да је десет примерака ватреног оружја припадало колекцији барона Николића из Рудне.⁶ У новијој документацији о предметима код 22 примерка оружја у одредници *порекло предмета* наведено је да су из збирке барона Николића. Могуће је да је неки од наследника барона Николића даривао Торонталском музеју предмете после поменутог пописа из 1919. године, или је пак у вођењу документације дошло до, неретко, погрешне одреднице о пореклу предмета.

Пратећи кроз документацију (инвентарске књиге) доцнију попуна збирке уочава се несистематичност. Разлоге за то треба тражити превасходно у готово увек малим средствима којима је музеј располагао за откуп. Стога се попуна базирала углавном на поклонима, док су вреднији примерци стизали у руке колекционара или у музеје који су имали више средстава на располагању. У докумен-

Богољуб Алексић, главни архивар Торонталске жупаније и градоначелник В. Бечкерек (1921–1928)

тацији Војног музеја из Београда стоји да је Велимир Козарев из Зрењанина 1954. године добио, као надокнаду за 45 предмета, суму од тадашњих 400.000 динара. [Milosavljević 1991] Готово је сигурно да је своју колекцију понудио и нашем музеју на продају. Као дародавци примерака оружја, поред појединаца, помињу се Војни одсек и СУП. Врло често су то, код ових последњих, били одузети примерци оружја по разним основама. Збирка ватреног оружја у Народном музеју Зрењанин броји 117 предмета (од овог броја 60 су пушке, а 57 пиштољи и револвери). У поставци је изложено 36 најрепрезентативнијих примерака.

Збирку карактерише неколико изузетних примерака, пре свега по квалитету израде и естетским одликама, по пореклу предмета, те историјској димензији и значају и по реткости предмета, односно њиховој заступљености у другим музејима.

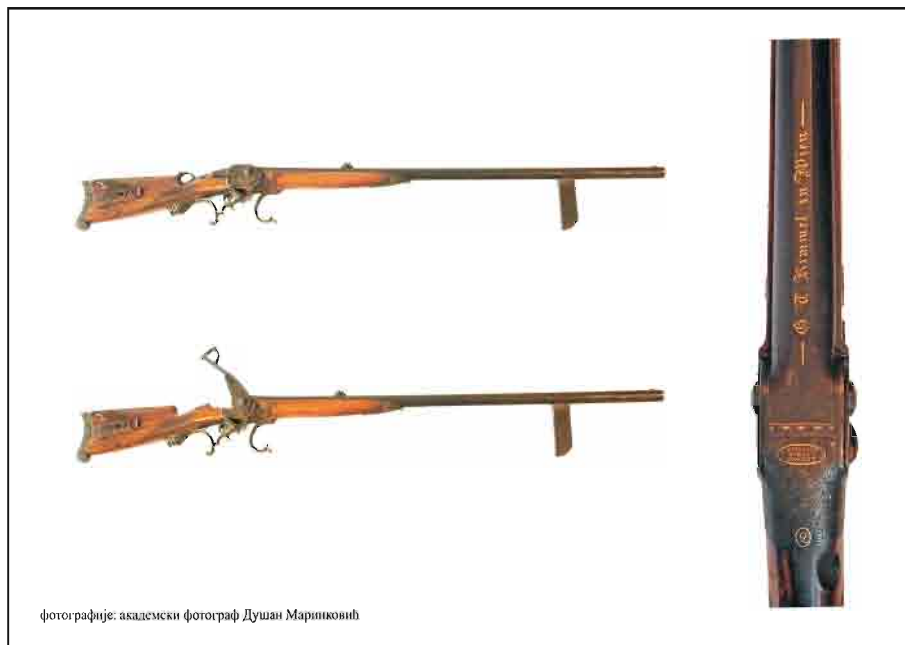
Из већ помињане колекције барона Николића у збирци се налази пар тврђавских пушака, потпуно идентичних, означених бројевима 1 и 2, инв. бр. И196, 197. То су острагпунеће пушке на сједињени патрон, рађене по моделу Самуела Паулија (Samuel Pauly) из 1808. године, који је касније усавршио конструктор из Лијежа Шарл Робер (Charles Robert). Пушке су рађене по нарудбини чувеног бечког лиферанта Кимела (G. T. Kimmel) у варијанти бродске или тврђавске пушке.

Вредна и ретка пушка, заведена под инвентарским бројем И306, јесте пушка бечког ковача и

Изглед сталне поставке Музеја из 1928. године (сала иза изложнице)

*Терђавска пушка
система Робер*

фотографије: академски фотограф Душан Маринковић

оружара Јозефа Рајзингера (Joseph Reisinger) из његове радионице у аустријском граду Велсу (Wels). Пушка представља ловачку или стрелачку варијанту, луксузне је израде, са пнеуматским системом и резервоаром смештеним у кундаку. Настала је око 1800. године.

У збирци ватреног оружја налазе се и четири двобојске гарнитуре, инв. бр. И345, 346, 347 и 348. И оне су припадале колекцији барона Николића од

Рудне. Једна гарнитура, инв. бр. И346, израђена је у радионици познатог и цењеног британског оружара Јозефа Ментона (Joseph Manton, 1766–1835) из Лондона. То је по прецизности усавршени тип двобојске гарнитуре, добро очуване, једноставног, не много луксузног изгледа.

Као посебна, води се збирка ватреног оружја везана за период новије историје, односно раднички покрет и НОБ. Настала је углавном поклонима учесника ових догађаја и припада Одељењу новије историје.

*Кустос музеја Лазар Николић, Бољолуб Алексић
и професор Костија Новаковић, Пејровићград
1940. године*

*Поставка Музеја пре пресељења 1966. године у
садашњи простор*

Нова поставка
Историјској одељења

НАПОМЕНЕ

- ¹ Милан Петров не помиње овај датум као релевантан за оснивање музеја, већ 1911. годину када је музеј био отворен за јавност. Мислимо да је одлука Муниципијалног одбора Торонталске жупаније датум који треба узимати као релевантан за оснивање музеја. Пре свега, то је био први званични акт органа ондашње власти о оснивању музеја. [Петров 1966–1968]
- ² A torontóli muzeum. *Torontál* 23. март 1903 67: 2 и 3; Torontáli muzeum. *Torontál* 14. мај 1903: 2; A torontáli muzeum és könyvtár. *Torontál* 11. април 1904 82: 2; Torontaler museum. *Wochenblatt* 21. март 1903 12: 5; Das Torontaler Museum. *Wochenblatt* 21. октобар 1905 42: 4; Torontaler museum. *Wochenblatt* 21. септембар 1907 38: 4.
- ³ Податак да су Торонталском музеју послате три пушке налази се у Историјском архиву Војводине, Торонталска жупанија, 1914, бр. 34195, поджупан.
- ⁴ Богољуб Алексић (1873–1944), правник и историчар, завршио студије права у Пешти. У администрацији Торонталске жупаније брзо напредује и постаје главни архивар. За градоначелника Великог Бечкереча изабран је 1921. године и ту дужност обављао је до 1928. године. Посебно се бавио историјом града и Баната; написао је неколико радова на ту тему.

- ⁵ Податак се налази у Историјском архиву Војводине, Торонталска жупанија, 1919, фасцикла 1.
- ⁶ Барон Федор Николић (1836–1903), други по редоследу српских велепоседника у Угарској, власник имања од 6.360 јутара у Рудни – Торонталска жупанија (данас у Румунији), познат по сродству са српском владајућом кућом Обреновића (син Јована Николића и Јелисавете књегинје Обреновић, ћерке Милоша Обреновића), потомак старе племићке породице; угарско баронство дато му је 1886. године. Био је познат по активностима на линији мађарских владајућих странака Угарске. После парламентарних избора у Угарској 1887. године изабран је за посланика у мађарском парламенту за Велику Кикинду.

ЛИТЕРАТУРА

- Историја српског народа VI–I*. Група аутора. Београд: Српска књижевна задруга, 1994.
- Станојловић, Александар. *Пејровићраг (Велики Бечкерек)*. Петровград, 1938.
- Borovszky, Samu. *Torontál Varmegye*. Budapest.
- Milosavljević, Branka. *Evropsko streljačko oružje od 16. do 19. veka*. Beograd: Vojni muzej Beograd, 1991.
- Zrenjanin*. Група аутора. Zrenjanin: Skupština opštine Zrenjanin, 1966.

Vidak Vuković

HISTORY OF COLLECTION OF FIRE ARMS IN NATIONAL MUSEUM OF ZRENJANIN

Summary

National Museum from Zrenjanin was founded on May 25th 1906, by the name of “Museum of Torontal District”. It was open for visitors in 1911.

Compared to other departments, forming collection of firearms with historic department, went slower. Most often, weapons for museum was provided by gift. The Collection of weapons of baron Nikolić of Rudna, the grandson of prince Miloš Obrenović, came to our museum as a gift. This Collection consists of several extraordinary and rare examples of firearms.

The Collection of firearms in National Museum consist of 117 artefacts: 60 rifles and 57 pistols and revolvers.